

TAJNA CRVENOMRKOŠ KRZNA*

Približavanje Brusu Četvinu

Teško je zamisliti savremenog nemačkog pisca koji bi od samog početka uložio u igru toliko koliko je uložio Brus Četvin, taj neumorni putnik čija se svaka od pet knjiga, neuobičajenih po svim merilima, odigrava na drugom kraju sveta. A u našoj zemlji obređenoj solidnim prosekom, u kojoj umeće biografa ne uživa naročit ugled, verovatno se ne bi našao ni neko ko bi, poput Nikolasa Šekspira, posle preuranjene smrti takvog autora deset godina išao njegovim tragom po predgrađima Birmingema, Londonu, velikim naseobinama u svetu, ostrvu Krit, planini Atos, Pragu, Patagoniji, Avganistanu, Australiji i najcrnijoj Africi, tragajući za svedočanstvima onih pored kojih je taj čovek prošao kao kometa.

Kao što je on sam u krajnjoj liniji ostao enigma, tako se i ne zna u šta bi njegove knjige trebalo svrstati. Očigledno je jedino da se po naumu i ostvarenju ne poklapaju ni sa jednim poznatim žanrom. Inspirisane nekom vrstom gladi za neotkrivenim, kreću se putanjom čije su markacije one čudne pojave i stvari za koje se ne može reći pripadaju li stvarnosti ili fantazmima stvorenim u našim glavama. Istovremeno su i antropološko-mitološke studije na tragu *Tristes Tropiques*, i avanturističke priče koje se nadovezuju na prve knjige pročitane u detinjstvu, i zbirke realija, i knjige sazdane od snova, i zavičajni romani, i primerci strastvene čežnje za egzotičnim, puritanskog okajavanja i razbokorenih baroknih vizija, ispovedanja i samoporicanja. Njihovoj suštini ipak smo verovatno najbliži kada promiskuitetnost kojom razaraju koncept moderne shvatimo kao pozni izdanak onih ranih putopisa čiji koreni sežu do Marka Pola, putopisa u kojima se takođe stvarnost neprekidno zgušnjava u metafizičko i čudesno, a svetom se od početka hodi sa sveću o približavanju vlastitom kraju.

Jedna od Četvinovih omiljenih knjiga bila je *Trois Contes* Gistava Flobera, i to posebno priča o svetom Julijanu koji krvavi porok svoje strasti prema lovu mora da okajava dugim putovanjem kroz najvrelije i najhladnije predele zemlje: dok prolazi kroz ledeno prostranstvo promrzli udovi samo što mu ne otpadnu od tela, a pod užarenim pustinjskim suncem pali mu se kosa na glavi. Na svakoj stranici te jezive priče nastale u raspoloženju bliskom žestokoj histeriji ne mogu a da ne vidim Četvina, kakav je i sam bio – *ingénu* gonjen paničnom potrebom za znanjem i ljubavlju, i kao tridesetogodišnjak još nalik dečaku.

Četvin je rođen u klanu građevinskih preduzimača, arhitekata, advokata i proizvođača dugmadi koji su u viktorijsko doba osigurali solidnu poziciju u birmingemskom višem srednjem sloju, ali kojima je, što je u okrilju razvijenog kapitalizma i za očekivanje, pripa-

* Tekst je, pod naslovom „Tajna crvenomrkoš krzna. Približavanje Brusu Četvinu podstaknuto biografijom Nikolasa Šekspira“, objavljen u *Literaturen* 11 (2000), s. 72-75. Ovde prema rukopisnoj verziji.

dao i izvestan broj pustolova, gubitnika pa i ljudi koji su dopali zatvora. Brusov otac Čarls, regrutovan 1940. kao marinac u Četam, proveo je ratne godine na moru, kao kapetan razarača, pojavljujući se u kući samo kao gost, te je dečak u prvo doba života mahom borovio s majkom kod baba i deda, ujaka i tetaka, prirodno se krećući unutar tog širokog i gotovo matrijarhatskog saveza koji je, mora biti, razvio u njemu pre osećaj pripadnosti određenom plemenu nego striktan smisao za porodicu, i u kome su kandidati za ulogu muškog uzora bila majčina i bakina braća. Jedan od tih ujaka, veoma privržen plavookom sestriću, saopštio je biografu da je Brus od malih nogu sve primećivao i posmatrao pogledom istraživača. *And I thought it important*, dodao je ujak, *that he should become articulate*.

Kako svedoče osobe s kojima je Šekspir razgovarao, Četvin će zaista razviti zadivljujuću rečitost i snagu imaginacije. Poput svakog pravog pripovedača koji se i dalje oseća vezan za usmeno predanje bio je kadar da samo posredstvom svog glasa stvori pozornicu i na nju izvede likove delom izmišljene, a delom preuzete iz stvarnosti, oko kojih je obigravao jednako kao kolekcionar Uč oko svojih figurina od majsenskog porcelana. A zar i Četvin – nevidljivi impresario svega ekstravagantnog – ne nosi čak i dok pešači pustinjom pozorišni kostim tipa jutarnjeg mantila koji visi u Ucovom kupatilu, tog remek-dela visoke mode načinjenog od šteповane svile boje breskve, sa aplikacijama u vidu ružinih cvetova na ramenima i nojevim perjem oko plišane kragne?

Kao učenik koledža Malborou, jedne od najuglednijih obrazovnih institucija u zemlji, u kojem se nije baš proslavio, Četvin se, kako sam kaže, isticao jedino u glumi, pri čemu je upravo briljirao u ženskim ulogama kakve su one u komadima Noela Kauarda. Urođena sposobnost transformacije, svest o tome da je stalno na sceni, osećaj za gestove koji deluju na publiku, za bizarno i skandalozno, zastrašujuće i čudesno – sve je to nesumnjivo predodredilo Četvinove spisateljske sposobnosti. No, reklo bi se da je gotovo podjednako važno bilo i vreme njegove obuke i rada u londonskoj aukcijskoj kući „Sotbi“ tokom kojeg je stupio u dodir s riznicama prošlosti i koje mu je omogućilo da pojmi jedinstvenost artefakata, tržišnu vrednost umetnosti, značaj zanatskog umeća i nužnost opsežnog i detaljnog istraživanja.

Za Četvinov razvoj u pisca najpresudniji su ipak bili oni rani trenuci čiste fascinacije kad bi se, kao dečak, ušunjao u trepezariju bake Izabel i, kroz vlastiti nejasni odraz, zadivljeno posmatrao svaštarsku zbirku predmeta pristiglih iz najvećih daljina i raspoređenih po policama vitrine od mahagonija. Za neke se nije znalo odakle potiču i čemu su služili, za druge su bile vezane apokrifne priče.

Među njima je, na primer, bio komad crvenomrskog krzna, koji je, uvijen u svileni papir, čuvan u bočici za pilule. Nikolas Šekspir je zabeležio da je taj nadrealni predmet bio svadbeni dar što ga je, nešto malo nakon razmeđe vekova, Četvinova baka dobila od svog rođaka Čarlsa Milvorda, svešteničkog sina koji je, pošto su mu dodijala česta kažnjavanja, otišao od kuće i plovio morima dok pred obalom Patagonije nije doživeo brodolom. Tu je, među ostalim nečuvanim poduhvatima, zajedno s jednim Nemcem, ispiračem zlata, dinamitom razorio pećinu u Puerto Natalesu kako bi dospao do ostataka preistorijskog stvorenja zvanog džinovski lenjivac ili milodon. Pošto je potom razvio živu trgovinu delovima tela izumrle životinje, birmingemski komadić krzna može se smatrati nekom vrstom donacije voljenog rođaki.

Zatvorena staklena vitrina puna zagonetnih predmeta postala je, piše Šekspir, centralna metafora kako sadržaja tako i forme Četvinovog dela, a zemni ostatak životinje iščezle sa ovog sveta predmet koji je najviše voleo. „Nikad u životu nisam ništa toliko želeo“, napisao je Četvin Sunilu Setiju, „kao taj komad kože.“

Ključna reč je, verujem, koža. Ona je cilj čežnje što Četvina pokreće na prvu veliku ekspediciju i preko Atlantskog okeana i čitavog američkog kontinenta vodi do Ognjene zemlje, na sam kraj sveta, gde u pomenutoj pećini zaista nalazi nešto nalik pramenu dlaka sa lejnivčeve kože. Šta god to bilo, to je, kako saznajemo od njegove žene, s puta doneo kući. Nemoguće je ne uočiti fetišni karakter te relikvije. Po sebi potpuno bezvredna, ta stvarčica rasplamsava ilegitalnu maštu ljubavnika i pruža joj zadovoljenje.

Nešto od fetišističke gladi za posedovanjem karakteriše i maniju prikupljanja i kolekcionarstva, kao i transformisanje nađenih fragmenata u *mementos* bogate tajanstvenim značenjima koji nas podsećaju na ono iz čega smo, budući živi, isključeni. To je, dakako, i onaj najdublji sloj postupka književnog stvaranja. Četvinova prvenstvena usmerenost na taj sloj razlog je odjeka njegovog dela i daleko izvan engleskog atara. Univerzalnost njegovih vizija je u tome što se njegovi opisi – poput opisa eksteritorijalnog područja u kojem zajednica velških doseljenika pristiglih pre više od sto godina i danas peva svoje kalvinističke crkvene pesme i gde vetar, što pod ledenosivim nebom večito duva kroz kržljavu travu, obogaljuje drveće i povija ga prema istoku – što se ti opisi nadovezuju na topose naše imaginacije koji se neprekidno vraćaju.

Priča o brodolomniku Čarlsu Milvordu podseća me na autobiografsku etidu Žorža Perka *Wou le souvenir d'enfance*, punu trpljenja najstrašnijih bolova i fantomskih strahova, na čijem se početku govori o duševno obolelom dečaku Gasparu Vinkleru koga majka, čuvena sopranistkinja, u nadi da će to doprineti njegovom boljitku, vodi na plovidbu oko sveta i kome se negde dole, kod Arhipelaga jedanaest hiljada devica ili na putu *Todos los santos* najzad gubi trag. Priča o Gasparu Vinkleru je paradigma razorenog detinjstva. Identičnost imena ne priziva bez razloga lik jadnog Kaspara Hauzera. I za Četvina su putovanja na kraj sveta bila potrage za izgubljenim dečakom koga veruje da nalazi, poput odraza u ogledalu, u Gajmanu, u sramežljivom pijanisti Enriku Fernandezu što je u međuvremenu sa četrdeset godina preminuo od side, od čega će umreti i Četvin.

U svakom slučaju, vodeći mit je uvek taj komad neobične kože, relikvija koja kao i svi zemni ostaci sačuvani u pobožnoj nameri i izloženi pogledima sadrži nešto perverzno, što istovremeno daleko prevazilazi profanost. Ona je ta koja nam, kao što znamo iz Balzakovog romana *La Peau de Chagrin*, ispunjava najtajnije i najnedopuštenije želje, ali se sa svakim ispunjenjem žudnije skuplja za prst, što gratifikaciju naše ljubavne čežnje dovodi u najintimniju vezu s tanatosom. Na snimku televizijskog intervjua koji je Četvin dao malo pre no što će umreti vidimo ga smršalog doslovno do kosti i kože i s razrogačenim, jezivo razrogačenim očima, kako s nevinom strašću i na način kome nema ravnog priča o poslednjem izmišljenom liku, praškom kolekcionararu porcelanskih figurica Ucu. Ne znam za potresniju epifaniju ličnosti pisaka.

Ko malo zađe u Balzakov roman o komadu antilopske kože, koja je takođe, a moguće i prvenstveno, koža čemera i patnje, ubrzo će naići na pasaž u kojem Rafael, tada još uvek „mladi neznanac“, ulazi u višespratnu starinarnicu gde će doći do fatalnog talismana. Na

desetak stranica koje slede Balzak u opisu starudija nakrcanih u magacinu u činu ravnom spisateljskom prostituisanju nesputano ispoljava svu svoju opsednutost stvarnošću i maničnu strast prema rečima, ali nam istovremeno i omogućava da zavirimo u snovite dubine imaginacije. U fantastičnom magacinu zamišljenom poput neke vrste kovčega u koji je stao čitav svet, magacinu u kojem boravi sasušeni čovečuljak star preko sto godina, Rafaelu bivaju preporučeni spisi geologa Kivjea kao istinska poezija. Čitajući ta dela, kaže starčev pomoćnik koji provodi Rafaela kroz galerije imperije, lebdećete, poneti Kivjeovim genijem, nad beskrajnim ponorima prošlosti, a dok pod kamenolomima Monmartra i uralskim naslagama škriļjca budete, sloj po sloj, otkrivali fosile prepotopskih životinja, vaša duša prestraviće se sagledavši milijarde godina i milione naroda koje je slabo ljudsko pamćenje zaboravilo.

*(Sa nemačkog prevela **Spomenka Krajčević**)*